

egy-egy gépeken néhány másodpercet meghaladó időigényű műveleteket kell végezni.

Persze arra is szükség van, hogy az egyes gépekre egyedileg jelentkeznek be. Ennek további könnyítésére szolgál a következő megoldás *Flickenger* ötlete nyomán (*Flickenger*: „Linux bevetés közben”, Kiskapu, 2003). Az alábbi scriptet a saját gépemre a `/home/valaki/bin` könyvtárba helyezem el (keresési útvonalban benne van) mondjuk `ssh-oda` néven:

```
#!/bin/bash
#
if [ $# -eq 0 ]; then
  user="root"
else
  user=$1
fi
host=`basename $0`
ssh $user@$host
Majd csinálók húszt linket a /home/valaki/bin/ könyvtárban:
ln -s ssh-oda pc1
ln -s ssh-oda pc2
... ..
ln -s ssh-oda pc20
```

Ezután, ha mondjuk az ötödik gépre kell bejelentkezni rendszergazdaként, akkor a `pc5` parancsot elég kiadnom. Ha ugyanerre a gépre mint „diak” felhasználó szeretnék bejelentkezni, akkor a `pc5` diak pa-

rancsot adom ki... és ennél egyszerűbb már csak úgy lehetne, hogy „Hyppolit, legyen szíves...” :)

Fölmerülhet valakiben a kérdés, hogy milyen mértékű biztonsági kockázatot jelent az itt vázolt megoldás. Ha ugyanis valaki jogosulatlanul bejut a „valami.valahol.hu” gépre (valaki vagy rendszergazda jogosultsággal), akkor hozzáfér a titkos RSA-kulcsomhoz, egyben az összes gépterminál géphez is. A probléma általános: az RSA algoritmus „gyöngye pontjára” világít rá: a titkosság a kulcsok biztonságos megőrzésén áll vagy bukik. Nos, a `/home/valaki/.ssh` könyvtár lehet szimbolikus link egy usb-kulcs felé (pár kilobájtról van szó), amikor is a bejutás a gépemre a távollétemben semmiben sem segíti elő a hozzáférést a további gépekhez... Ha én dolgozom, akkor a kulcsnak benne kell lennie a gépben, és ha ilyenkor sikerül valahonnan a világ végéről betörni... – hát a biztonság valahol ott kezdődik, hogy nemcsak az ethernet kártyából húzzuk ki a lengőkábelt, hanem a tápkábelt is a 220V-os dugaljából.

Keszthelyi László

*Keleti Károly Gazdasági Kar,
Budapesti Műszaki Főiskola*

Az analízis hőroza

Találkozás Robert Musillal

Robert Musil nemcsak kiemelkedő, hanem a szó minden értelmében reprezentatív is vált alakja a közép-európai kulturális univerzumnak. Annak a klasszikus modernségnek pedig, amely a mi korszakunk magasabb szellemiségét jelenti, a közvetlen kiindulópontja.

Jellemző módon Musil 1914 előtt alig foglalkozik Ausztria-Magyarországgal másik felével. Annál érdekesebbek azok a feljegyzései, melyeket 1938-ban, egy rövid budapesti látogatás során készített, s melyek a rendkívüli analitikus képességekkel megáldott (vagy megvert) író élelésével már majdhogynem elhíhetet-

len képet adnak a világháború előtti Budapestről: „Dollárélet, és eközben (van) idő arra, hogy élvezzék a levegőt, a fényt, az asszonyt, a férfit, egy jó lószerszámot és mindent, ami feltűnő. (...) A kendőknek olyan erős a színük, hogy még párizsi festők sem találhatnak ki olyat. (...) Nem tudom százalékokban kifejezni, mennyi magyar

nemesség és parasztság, mennyi bécsiesre festett osztrák export hat itt együtt...” (1)

Robert Musil mindvégig éles és sokszempontú harcban áll a modernség Bécsset fémjelző második hullámával. Egy ízben a modern német (értsd: németnyelvű) irodalomban akkor fellelhető számos európai hatást a modern német hagyományok hiányával magyarázta, amely ugyan rendelkezik igazsággal, semmiképpen sem lehet alkalmas azonban az egész folyamat jellemzésére. (2) Az 1900-as második, impresszionista nemzedék vívmányait már 1910-ben végérvényesen szétesettnek és meghaladottnak tekinti: „...helyesebb, ha nemzedéki stílusok helyett stílusnemzedékekről beszélünk. Többször végigcsináltuk már a dolgot. Minden alkalommal megjelent egy új nemzedék, kijelentette, hogy új lélekkel rendelkezik, és kinyilvánította, hogy ezen új lélek számára most meg is találja a hozzátartozó új stílust.

Lelke azonban nem volt, hanem csak valami olyasmit hordozott magában, mint egy puhatestű, ami nem illik semmilyen héjba. (...) 1900 körül még azt hittük, hogy naturalizmus, impresszionizmus, dekadencia és különösen az immoralizmus egy és ugyanaz, egy új nemzedék különböző megnyilvánulásai: 1910 táján már tudtuk, hogy (...) az egész azonosság annyi volt, hogy sok ember ugyanazt a (...) Semmit állta körül...” (3)

Két meghatározó tény áll egymással szemben, amelyek együttesen alkalmasak arra, hogy meghatározzák Musil helyét a klasszikus modernség Olümposzán. Az egyik tény az, hogy Musil mind 1914 előtt, mind pedig 1918–19 után egyedülálló szintézist hoz létre az európai modernség mindhárom hullámának tartalmaiból, *Nietzsche* és *Maeterlinck*, *Dosztojevszkij* és *Wilde*, *Ernst Mach* és a kor kantianusai, *Emerson* és az 1918 utáni avantgárd műveiből. A másik, nem kevésbé meghatározó tény az, hogy Musil sem e három hullám legtöbb alakját, sem pedig e modernség

összefoglaló ideológiáit, csoportmozgásait nem fogadja el kritika nélkül, ironikusan és egyúttal szenvedélyesen harcol ellenük. Emlékeztünk például arra, hogy *Franz Werfel*, a bécsi impresszionizmus fiatalabb nemzedékének e reprezentánsa (aki egyben személyében a későbbi meghatározó expresszionista is) „A tulajdonságok nélküli ember”-ben mint Feuermaul szerepel, akinek beszélő neve drasztikus egyértelműséggel fejezi ki Musilnak az impresszionistákról alkotott véleményét: közvetlenül tagadja a generációs stílusok létét, jelentéktelennek mondja az „új lélek” ismételt meghirdetését, és nem rejt véka alá, hogy szerinte e bécsi impresszionisták sikere az akkor még irigylésre méltó nagyságrendű közönségnek tett erkölcsi-intellektuális engedményeknek is köszönhető.

Az irodalmi-gondolati impresszionisták-al való konfrontációknak meghatározó szerepet kell tulajdonítanunk Musil egész fejlődésében. Az impresszionizmus fejlődéstörténeti jelentőségét egyébként általában is éppen e középponti strukturális pozíciója határozza meg, az, hogy minden más irányzatnak velük konfrontálódva kell kialakítania saját önazonosságát. A személyes vagy az irodalmi élet pozícióiért folytatott illegitimnek érzett rivalizálásból származó mozzanatok véletlenei és esetlegességei mögött a leglényegesebb dolgokról kialakított szélsőségesen ellentétes állásfoglalások egész rendszere húzódott meg. Még egy, a húszas évek elejéről származó *Schnitzler*-jellemzés is gondosan vigyáz arra, hogy az „Anatol” szerzőjét véletlenül se azonosítsa az impresszionista iskolával: „Nem volt sok értelme annak, hogy, amint ezt egy szellemi építésre éhes nemzedék teszi, őt (Schnitzlert) a hálátlanság gesztusával az impresszionisták és naturalisták soha vissza nem térő iskolájába soroljuk be; erőssége mindenestre sohasem a szellemi kompozíció és új eszmék meghódítása volt, de (...) a csengő intervallumokban és a velük

Musil a maguk idejében elutasított modern mozgalmak reflexiójával vált a modern igazi klasszikusává, ő lett (néhány társával együtt) az, akiben „mindez egyetlen vibráló-villózó értelemmé olvadt”.

rezgő köztes hangokban rejlett...” (4) Az elutasítás teljes motívumrendszere csak akkor tárul fel előttünk, ha a nagy regény visszapillantását is felidézzük. Az ironia nem tűnik el, de az utólagos megszépülés folyamatának érvényesülése sem tagadható. A kor egészét, benne a modernség hullámaival és magával az impresszionizmussal együtt a regény Kákánia-ábrázolása már így láttatja: „És mindannyiszor csoda, ha az ilyen sivárán tengődő-múló korszak után hirtelen a lélek parányi felemelkedése következik el, mint ebben az említett esetben is. A tizenkilencedik század utolsó két évtizedének olajsima szelleméből hirtelen egész Európában láz csapott fel, szárnyat adó láz. Senki se tudta pontosan, mi készülődik; senki meg nem mondhatta volna, új művészet, új ember, új erkölcs lesz-e belőle, vagy esetleg a társadalom átrétegződése. Ezért mindenki azt mondta, ami neki a legjobban megfelelt. De mindenütt nekifoháskodtak némelyek, hogy a régi ellen küzdjenek. És itt is, ott is hirtelen megfelelő ember termelt a megfelelő helyre; és ami roppant fontos, a gyakorlatias szellemi vállalkozókedv gyakornokaival. Olyan tehetségek fejlődtek ki, amelyek régebben megfulladtak volna, kívül rekedtek volna a közéleten. És úgy különböztek egymástól mindeközben, hogy céljaiknál végletesebben eltérő pontok alig képzelhetők. Hódított a felsőbbrendű ember imádata, és hódított az alsóbbrendű ember imádata; az egészséget és a napfényt imádták, és a kehes mellű leányzók törekénységét imádták; lelkesedtek a hősi élet hitvallásáért, nemkülönben a társadalmi egyenlőség hitvallásáért; hívők voltak és szkeptikusok, naturalisták és presziözöek, robusztusak és morbidok; régi kastélyparkok fasorairól álmodoztak, őszi kertekről, üvegfényű tavakról, drágakövekről, hasisról, betegségről, démoniáról, de prériről, roppant horizontokról, kovács- és hengerésműhelyekről, mezítelen harcosokról, a munka rabszolgáinak felkeléséről, emberi őspárokról és a társadalom rendjének szétzúzásáról is. Ezek persze ellentmondások és különbséget hirdető csatakiáltások, közös volt azonban a lélegzetük; ezért ha elemeire bonta-

nánk ezt a korszakot, merő képtelenség lenne az eredmény, afféle négyzögesített kör, mely tulajdonképpen fából vaskarika; a valóságban azonban mindez egyetlen vibráló-villódzó értelemmé olvad.” (5) Musil a maguk idejében elutasított modern mozgalmak reflexiójával vált a modern igazi klasszikusává, ő lett (néhány társával együtt) az, akiben „mindez egyetlen vibráló-villódzó értelemmé olvad”.

Musil a Nietzscheből kiinduló impulzusok igen széles palettáját is egyesítette, elsősorban az „ideológia”, „antropológia”, „kritikai tudományosság”, „átértékelés”, „új ember” fogalmi köré rendezhetően.

Saját fejlődésére visszapillantva írja: „Emlék: hogy’ adtam fel a lírát, mert úgy éreztem, hogy nem találok személyes, azaz szellemiségemhez illő kifejezési formát.” (6) Saját sorsára visszapillantva is a döntő mozzanatot emelte ki: mint reménybeli igazán modern és – ami azzal egyet jelentett – igazán egyetemes alkotónak, neki is új és teljes költői nyelvre volt szüksége. A triviális kijelentés teljes aktualitásában érvényesül: az új egyetemes modern világkép artikulálásához egy teljes, új költői szótár volt elengedhetetlen, s hogy Musil azt ilyen pontosan látta, kétségekívül bizonyítja költői próbálkozásainak mélységét és komolyságát. Tett-e próbát Musil Nietzschevel, azaz – *Ady*hoz hasonlóan – a *„Zarathusztra”* nyelvével a maga új költői szótárának kialakítására, egyelőre nem állapítható meg. Mind az európai modernség egészével, mind Nietzschevel a legszorosabban nőtt össze, azokkal néhol azonos jelentőségű a kultúraalkotó, heroikus individualizmus korabeli jelentősége.

Aki abszolút, megingathatatlanul tűnő realitások egész világa ellen fölkel, olyan harcba kezd, amely a szó szoros értelmében kényszerűen emberfölköttivé növeli személyiségének erőit. A feladat hatalmas, de egyben beláthatatlanul sokféle is. Az ellenfelek ugyancsak hatalmasak és ugyancsak kiismerhetetlenül sokfélék, s egyelőre még csak a diametrálisan szembenálló táborból rekrutálódnak. Ezeket az antinómiákat tehát végső soron az individualitásnak, a személyiségnek mint pszicho-fizikai egységnek,

intellektuális és morális létezőnek kell horoznia, kiegyensúlyoznia, homogenizálnia és funkcionáló identitással alakítania. Az individualitás ebben az esetben elsődlegesen nem a szokványos vagy a megszokott attitűdöktől való releváns elkülönülést jelenti, hanem egymással ellentétes tartalmak dinamikus funkcionáló egységét, amely mélyen gyakorlati válasz a történelmi-intellektuális helyzet kihívására.

Az individualitás, a kultúrateremtő heroizmus problémája a szempontoknak az áttekinthetlenséggel határos sokszínűségében jelenik meg Musilnál is. Az emberi nagyság problémája a legnagyobb mértékben foglalkoztatja, s bizonyos szempontból még azt is mondhatnánk, hogy ez „A tulajdonságok nélküli ember” (és Ulrich!) igazi, titkos fő témája. A heroizmust elutasító analitikus Musil e tárgyválasztás során válik azonossá a megtestesítendő szellemi hőrosszal, önmaga életcéljával. Benne a példátlanul differenciált elemzés válik hősiessé. Az természetes, hogy az első szándékú intellektuális heroizmust Musil elutasítja, nem kevésbé meghatározó tény. Ez nem csak a józan racionalizmus győzelme, de az emancipatív idealizmussal szembeni belső ellenállás, ha tetszik, jól kifejtett ellenérzés. Rejtett ellenállás a közvetlen és egyértelmű emberi nagysággal szemben, fel-nem-dolgozott sértett narcizmus.

Más szemszögből ábrázolja ugyanezt a folyamatot Musil, amikor a heroikus individualizmus nagyon is gyakorlatias oldalára hívja fel a figyelmet: „Egyáltalán az emberiség szívesen engedi meg magának kivételeket, amit egyébként megtilt. Így például a rossz ízlés, ha éppen nem az ostobaság jelének tartjuk, ha egy ember önmagát dicséri; ahol azonban az emberek tömegként, pártként, hitközösségként... és hasonló módokon egyesülve lépnek föl, szégyentelenül dicsérik önmagukat. Dicsérik önmagukat, mihelyt 'mi'-t mondhatnak 'én' helyett.” (7) Egy intellektuális felismerés megfogalmazása során a következő váratlan és személyes vallomást teszi: „Hősi (das Heroische): Miután a hősi majdnem teljesen kihalt a művészetben (utolsó képviselője RM, előtte a Duse), H. kezébe ment át.” (8)

RM teljes bizonyossággal Robert Musil rövidítése, H. minden valószínűség szerint Hitleré. A racionalista analitikus, a legkomplexebb szellemi tartalmak sokak által esszéistának nevezett pontos rögzítője itt is a művészi heroizmus képviselőjének mondja magát. Hatalmas és sokrétű pszichológiai jelentősége van Duse említésének is, ami mutathatja, hogy a színésznők, divák és énekesnők intellektuális hatása történelmi jelentőségre is szert tehet. Hitler (feltételezett) jelenléte pedig már bepillantást enged Musil fasizmus-felfogásába is: a politikába átdifundáló, ott érvényesülő és eltorzuló heroizmus a maga terminológiájában a politika esztétizálásának elméleti jelentőségű tételét mondja ki, amelynek nagyhatású megfogalmazása *Walter Benjamin* nevéhez fűződik.

„A tulajdonságok nélküli ember” a modern közép-európai identitás regénye. A nagy regény a monarchia szétesése után íródik, Musil identitás-koncepciói ezért sokszor nélkülözik a kapcsolatot az élő történeti folyamatokkal. Kívül rekedvén a történeti időn, azt kritikusan kelti új életre. Ebből a szempontból nagyon sokat mond, hogy Ulrich sorsát eredetileg Musil is a valóságos történelem folyamataiba ágyazva képzelte el. A nagy regény eredeti címe „Der Spion” (A kém) volt, s tervei szerint a hős önmaga identitásának keresése során érintkezésbe kerül a történelemmel (a világháború hadi eseményeinek formájában). Azt sem zárhatjuk ki teljesen, hogy a nagy regény ezen egyik első, igencsak történelemközpontú változatának titkos főszereplője éppen Ausztria-Magyarország leghíresebb kémje, Redl ezredes volt.

„A tulajdonságok nélküli ember” a modern identitás regénye, mert nagyvonalúan egyesíti az egyetemes modern azonosság-probléma két eltérő, önmagában is átfogó dimenzióját. Az első, a horizontális dimenzió megfelel annak, ami a modern társadalom létfeltételeként kikérülhetetlen problémája minden létezésnek. Musil legismertebb erre vonatkozó szövege éppen a nagy regényből származik: „...bármely ország lakóinak legalább kilencféle karaktere van: foglalkozási, nemzeti, állami, osztály-, földrajzi, nemi, tudatos, tudattalan és még

személyes jellegű is talán (...) Így tehát földünk minden lakójának van még egy tizedikféle karaktere is, jelesül: a kitöltetlen terek passzív képzelete...” (9) E „horizontális” azonosságelemek egy másik megfogalmazása az 1927-es „Der Mensch ohne Charakter” (A karakter nélküli ember) című elbeszélésből származik: „Ha az ember férfi lesz, szert tesz még egy nemi-, egy nemzeti, egy állami, egy osztály-, egy földrajzi karakterre, rendelkezik a kézírás, a bőr vonalainak, a koponyaformának karakterével és lehetőség szerint még eggyel, ami a csillagok állásából következik a születés pillanatában. Számomra ez nagyon sok.” (10) Amíg ebben az elbeszélésben az azonosság kérdése látszólag egyszerűen oldódott meg (a főszereplő „meghízott”), Musil egy másik munkája, a „Braut” (Menyasszony) a horizontális identitáskérdés és a cselekvésképeség kapcsolatát még a többi megfogalmazásnál is élesebben exponálja: „A nemzeti karakter szerint német, a hivatási karakter szerint egy kiskereskedő lánya, az osztály-jelleg szerint burzsoá, földrajzilag a Duna nyugatot és keletet összekapcsoló (...) vonalán született (...) és mégis tudja, mit akar!” (11)

E horizontális problémaelegeyen kívül megjelenik azonban a regényben az identitáskérdésnek egy „vertikális” megközelítése is. Amíg a horizontális problémafelvetés lényegében az azonosság társadalmi-szociális oldalait mérte fel és rendezte egységbe, a vertikális identitás a biológikum, a pszichikum, az irracionális, az erotika, a patológia, a regényben kifejtetten is tételezett „másik állapot” (der andere Zustand) sajátosságait jelenti. A racionális és az irracionális szférák kettősségének megjelenéseként is jellemezhetnénk az identitásprobléma horizontális és vertikális dimenzióinak a regény egészén végighúzódo kettősségét. Musil itt olyan eredményeket vívott ki, amelyek erőteljesen relativizálják a hagyományos szépirodalomról kialakult fogalmakat. Az emberrel foglalkozó tudományok két, egymástól érdemi- leg el nem választható vetületét egyesíti egy regényben, s így az identitás kétirányú rétegezetségét mintegy egyszerre elemezheti. Ezt az egymásra vonatkoztatást a szóban

forgó tudományok nem végzik el. A vertikális identitásproblémának megfelelő egyik (sajátos) tudomány, a pszichoanalízis korántsem foglalkozik mindazzal, amit Musilnál a horizontális dimenzió, a konkrét szociális, politikai, geográfiai identitásrétegezetség jelent és fordítva, az akkor még nem is létező, s nagy vonalakban mára polgárjogot szerző szociálpszichológia nem érzi feladatának a musili vertikális dimenzió vizsgálatát. Olyan szellemi struktúra keletkezik tehát a polihisztorikus regény egyik válfaján belül, mely intellektuális céljaiban nem egyszerűen tudományos (vagy kvázi-tudományos), hanem az egyes tudományok megközelítését kombinálva (az előzőek értelmében: meg is haladva) önálló szellemi kérdésfeltevést érvényesít anyagának feldolgozásakor. Ez a konstruktivitás alighanem az a vonás is, amelyik szembeállítja Musilt a posztmodern egy ideáltipikusnak tekintett változatával. Musil ugyanis az analízis fonálán haladva lépésről-lépésre halad a valóságot a lehetőséggel, a realitást az utópiával, a természetes világot a virtuális világgal elválasztó szűk ösvényen. Nagy felfedezéseket tesz, de azokat a már megismert birodalomba illeszti bele, igazi modern és igazi határátlépő. Eljárása gyökeres ellentéte a posztmodern gyakorlat egyik fő eljárásrendjének, amely a valóság peremén felgyűlő lehetőséget, utópiát és virtualitást sebesen próbálja egy teljes és összefüggő ellen- vagy egyenesen alternatív valósággá felstilizálni.

Jegyzet

- (1) „Budapest”, in: Gesammelte Werke (kiadta: Adolf Frisé, Reinbek bei Hamburg 1978), 7. kötet, 897–898.
- (2) Uo. 836.
- (3) Uo.
- (4) Gesammelte Werke, 9. kötet, 1664.
- (5) A tulajdonságok nélküli ember. Budapest, 1977. Ford. Tandori D. Első kötet, 72–73.
- (6) Gesammelte Werke, 7. kötet, 830.
- (7) Uo., 813.
- (8) Uo. 853.
- (9) Uo. 939.
- (10) A tulajdonságok nélküli ember, I. kötet, 43.
- (11) Gesammelte Werke, 7. kötet, 537.

Kiss Endre

*Újkori és Jelenkori Filozófia Tanszék,
BTK, ELTE*